

Remissvar Att vilja se, att vilja veta och att våga fråga. Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet Dnr 31070/2012

Sammanfattning:

Stiftelsen Allmänna Barnhuset kommenterar de delar av vägledningen som berör barn, inte de aspekter som enbart berör vuxna.

I vägledningen framgår inte barns och ungas åsikter. De barn som lever med våld, har inte fått bidra med sina erfarenheter och synpunkter på hur våld ska upptäckas. Det är en allvarlig brist.

Det saknas genomgående ett barnrättsperspektiv. Enligt artikel 19 i barnkonventionen har barn rätt att skyddas från alla former av våld. Enligt artikel 39 har barn som utsatts för våld rätt till rehabilitering och återanpassning. Barnrättskommittén betonar att strategier och system för att förhindra och bemöta våld mot barn måste utgå från barnets rättigheter, inte barnets välfärd.¹ Rätten till en uppväxt utan våld är absolut.

Barnhuset delar helt och fullt uppfattningen att personal inom hälso- och sjukvård och socialtjänst i större utsträckning än idag behöver ställa frågor om våld. Socialstyrelsen anser att det är upp till varje verksamhet att själva ta ställning till om de ska införa rutinfrågor om våld eller om de ska fråga vid indikation. Barnhuset vill se en tydlig rekommendation om vilka typer av verksamheter som ska fråga som rutin och vilka som enbart ska fråga vid indikation.

Barnhuset anser att rutinfrågor om våldsutsatthet alltid ska ställas till exempel inom barn- och ungdomspsykiatri, vid barnvårdsutredningar och vid familjerättsutredningar. I dessa verksamheter är en stor andel av barnen utsatta för våld. Vägledning behöver istället beskriva vilka situationer som är undantag från regeln, där man *inte* ska fråga.

I övriga verksamheter bör det tydliggöras vilka indikatorer som ska användas. Det saknas nu i vägledningen.

Socialstyrelsen utgår från WHO:s rapport som inte rekommenderar screening om våld inom hälso- och sjukvården, men däremot strukturerade och noggrant utarbetade rutinfrågor om våld vid indikation, förutsatt att rätt förutsättningar för att fråga om våld finns. Barnhuset menar att *psykisk ohälsa hos barn är en tillräcklig indikator för att fråga om våld*. I Barnhusets folder *Våga se, våga agera* finns andra tecken på att barn far illa beskrivna.²

Sammanfattningsvis ger vägledningen alltför lite vägledning om när man bör fråga om våld. För att fylla sin funktion behöver den därför arbetas om.

Socialstyrelsens rekommendationer:

Vi kommenterar Socialstyrelsens rekommendationer i den ordning de ges i vägledningen.

Socialstyrelsens rekommendation: *Hälso- och sjukvården och socialtjänsten bör erbjuda fortbildning i våld i nära relationer av personal inom vård och omsorg och socialtjänst i syfte att öka förutsättningarna att upptäcka våld.*

Barnhuset ser det som en angelägen åtgärd. Särskilt viktigt är det att all personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden enligt Socialtjänstlagen eller med genomförandet av insatser enligt Socialtjänstlagen har kunskaper om våld i nära relationer och regelbundet får kompetensutveckling inom området. Vi skulle vilja se ett förtydligande att denna kunskap även innefattar fysiskt, psykiskt och sexuellt våld mot barn.

Ett viktigt förslag saknas dock. Barnhuset föreslår att personal inom hälso- och sjukvård och socialtjänst ska få grundläggande kunskap om våld i nära relationer och våld mot barn även i sina grundutbildningar för att på sikt säkerställa att all personal har nödvändiga kunskaper.

¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter. (2012). *Barnets rätt till frihet från allt våld. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 13 (2011)*, s. 8. Barnombudsmanen.

² Lucas, S. & Ottermann, G. (2013). *Våga se, våga agera*. Tecken på att barn och ungdomar far illa. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Socialstyrelsens rekommendation: *Det är viktigt att hälso- och sjukvården vid frågor om våld kan erbjuda en trygg och stödjande miljö.*

Vi ser en risk för att formuleringen kan tolkas så att personal låter bli att fråga med hänvisning till att miljön inte är tillräckligt trygg eller stödjande. Vägledningen bör betona att frågor om våld ska ställas, och att vårdgivaren har ett ansvar för att ge goda förutsättningar för det.

Vi föreslår istället följande formulering: Det är viktigt att hälso- och sjukvården säkerställer att miljön är tillräckligt trygg och stödjande så att frågor om våld kan ställas. Det innebär till exempel att föräldrar och barn får möjlighet att träffa personal enskilt.

Socialstyrelsens rekommendation: *Hälso- och sjukvården bör erbjuda lättillgänglig information, såväl i sina lokaler som i trycksaker och på Internet, om vart våldsutsatta kan vända sig.*

Barnhuset stödjer rekommendationen men vill lägga till att informationen inte bara ska rikta sig till vuxna utan också till barn. Åldersanpassad information om barns rättigheter vid brott finns på www.jagvillveta.se.

Barnhuset föreslår att Socialstyrelsen dessutom tar fram skriftlig information till våldsutsatta barn särskilt för hälso- och sjukvård respektive socialtjänst.

Särskilt ansvar att uppmärksamma och stödja barn som far illa eller riskerar att fara illa

I vägledningen saknas genomgående ett barnrättsperspektiv. Enligt artikel 19 i barnkonventionen har barn rätt att skyddas från alla former av våld. Enligt artikel 39 har barn som utsatts för våld rätt till rehabilitering och återanpassning. Barnrättskommittén betonar att strategier och system för att förhindra och bemöta våld mot barn måste utgå från barnets rättigheter, inte barnets välfärd.³

Barnrättskommittén skiljer på det enskilda barnets rätt att bli hörd och rätten att bli hörd för grupper av barn (till exempel barnen i en skolklass, barnen i ett område, barnen med funktionsnedsättning eller flickor). Kommittén rekommenderar starkt att konventionsstaterna gör allt för att lyssna på eller inhämta synpunkter från grupper av barn. Kommittén kallar processen för deltagande.⁴

Barnrättskommittén berör särskilt barnets rätt att bli hörd i våldssituationer. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att rådgöra med barn vid utveckling och genomförande av åtgärder i form av lagstiftning, strategier och utbildning för att ta itu med alla former av våld. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att marginaliserade och missgynnade barn inte utestängs för att göra sin röst hörd om relevant lagstiftning och politiska strategier.⁵

I vägledningen framgår inte barns och ungas åsikter. De barn som lever med våld, har inte fått bidra med sina erfarenheter och synpunkter på hur våld ska upptäckas. Det är en allvarlig brist.

I Sverige har Barnombudsmannen lyssnat systematiskt på barn och unga som upplevt våld i nära relationer. Barn berättar att det är svårt att berätta om våld och övergrepp och att de försökt sända ut signaler. Vuxenvärlden måste bli bättre på att se signalerna och att fråga om våld. Ett direkt råd till vuxna från våldsutsatta barn är att de ska ställa frågor om våld.⁶

Våld mot barn är en allvarlig riskfaktor för den psykiska hälsan och kan, precis som det beskrivs i vägledningen, leda till en mängd olika symtom och oönskade beteenden. För drabbade barn och föräldrar är det många gånger inte alls tydligt att de symtom eller problem de söker hjälp för har sin bakgrund i våldsutsatthet. Depression, smärtor i kroppen, självskadebeteende, aggressivitet eller andra symtom kopplas inte självklart samman med våldshändelser i

³ FN:s kommitté för barnets rättigheter. (2012). *Barnets rätt till frihet från allt våld. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 13 (2011)*, s. 8. Barnombudsmannen.

⁴ FN:s kommitté för barnets rättigheter. (2014). *Barnets rätt att bli hörd. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 12 (2009)*. Svensk översättning. Barnombudsmannen, s 7.

⁵ FN:s kommitté för barnets rättigheter. (2014). *Barnets rätt att bli hörd. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 12 (2009)*. Svensk översättning. Barnombudsmannen, s 23.

⁶ Barnombudsmannen. (2012). *Signaler. Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar*.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset

barnets liv. Sjukvårdens och socialtjänstens uppgift är att informera om att sådana samband är mycket vanliga! Deras uppgift måste också vara att fråga efter våldsutsatthet så att rätt bedömning kan göras och rätt insatser sättas in.

Ett skäl att fråga efter våld är att upptäcka pågående utsatthet för att kunna anmäla och på sikt skydda barnet. Det är det enda skäl som står i fokus i Socialstyrelsens rapport. Andra skäl att fråga är att få anamnesticke uppgifter som möjliggör att överhuvudtaget ställa rätt diagnos eller göra en riktig bedömning. Saknas uppgifter finns risk för att behandling och insatser blir fel. I en del fall är våldet pågående och måste anmälas, i andra fall är barnet skyddat sedan länge, men effekterna av våldet påverkar barnets hälsa och välbefinnande.

I rapporten slås fast att i stort sett vilka symtom på psykisk ohälsa som helst kan vara förknippade med att barnet utsatts för och/eller bevittnat våld och att det i mycket liten utsträckning går att identifiera våldsutsatta barn på basis av symtom och diagnos. För Barnhuset leder det fram till slutsatsen att *psykisk ohälsa hos barn är en tillräcklig indikator för att fråga om våld.*

Barnhuset anser därför att rutinfrågor om våldsutsatthet alltid ska ställas till exempel inom barn- och ungdomspsykiatri, vid barnavårdsutredningar och vid familjerättsutredningar. I dessa verksamheter är det istället lämpligt att klargöra vilka situationer som utgör undantag, där man inte ska fråga om våld. I Barnhusets rapport *Hur upptäcker BUP våld i nära relationer?*⁷ beskrivs hur en rutinmässig kartläggning med ett strukturerat frågeformulär ökar möjligheten att upptäcka våld. Författaren rekommenderar att enhetschefer inom BUP och socialtjänsten initierar sådana kartläggningar. En förutsättning är att familjemedlemmarna får egen tid med en behandlare vid nybesök. I övriga verksamheter bör det tydliggöras vilka indikatorer som ska användas. I Barnhusets folder *Våga se, våga agera* finns andra tecken på att barn far illa beskrivna.⁸

Föredragande i ärendet har varit Åsa Landberg.

2014-09-22

Cecilia Sjölander
Chef Stiftelsen Allmänna Barnhuset

⁷ Hultmann, O. (2013). *Hur upptäcka våld i nära relationer? Förekomst och erfarenhet av att identifiera våldet*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

⁸ Lucas, S. & Ottermann, G. (2013). *Våga se, våga agera*. Tecken på att barn och ungdomar far illa. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.